

تمدن نوین اسلامی مؤلفه‌ی اثرگذار بر استحکام ساخت درونی

نظام جمهوری اسلامی ایران

دکتر محمد حسین رجیبی دوانی^۱ و علی خزاعی^{۲*}

^۱ استادیار تاریخ و تمدن، عضو هیأت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

^۲ مربی، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی خراسان جنوبی، دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی

Email: A_khazaea1353@yahoo.com

چکیده

در عصر حاضر که نظریات تمدنی حجم وسیعی از نظریات فرجام شناسی و گفتمان‌های جهانی را به خود اختصاص داده است نمی‌توان تمدن را بدون تأثیر بر ساخت درونی قدرت نظام دانست لذا مسأله‌ی تحقیق حاضر عبارت است از فقدان نظریه‌ی تأثیر تمدن اسلامی و تمدن‌سازی نوین اسلامی بر ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران مستخرج از بیانات رهبرانقلاب.

نگارندگان مقاله، تأثیر تمدن اسلامی و تمدن‌سازی نوین اسلامی و مؤلفه‌های آن را در استحکام ساخت درونی نظام، مفروض دانسته و با آزمون این فرضیه که با پرداختن به مؤلفه‌های تمدن اسلامی و تمدن‌سازی نوین اسلامی می‌توان به استحکام ساخت درونی قدرت نظام اهتمام ورزید به این یافته‌ها دست یافته‌اند که چنانچه به عناصر و مؤلفه‌های تمدن اسلامی و تمدن‌سازی نوین اسلامی برآمده از منابع علمی و اندیشه‌های رهبرانقلاب توجه شود به استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی و افزایش قدرت درون‌زای آن خواهد انجامید.

این پژوهش به روش ترکیبی (کمی و کیفی) انجام پذیرفته و اطلاعات مورد نیاز آن با روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای، اسنادی به دست آمده و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش روش تحلیل محتوا از روش‌های تجزیه و تحلیل کمی بوده است.

کلید واژه‌ها: تمدن، تمدن اسلامی، تمدن‌سازی نوین اسلامی، استحکام ساخت درونی نظام.

New Islamic civilization The effective factor on The strength of The internal construction of The Islamic Republic of Iran

ABSTRACT

Nowadays that Theories of civilization To be allocated A large number of ideas and discourse of global appeal Civilization can not be know civilization without impact on the system 's internal construction.

So the present research Issue is The lack of impact theory of Islamic Civilization and Islamic new Civilization Obtained From the Leaders comments on The strength of the internal construction of the Islamic Republic of Iran.

Authors The impact of Islamic civilization and Iran's new Islamic Civilization bulding And its components onThe strength of the internal construction of the system Have given Supposed and withTesting this hypothesis That address the elements of Islamic civilization and i ran"sIslamic civilization modern can be achieved To strengthen internal build system These findings have that If looking for the indices , elements of Islamic civilization and Islamic civilization Iranian modern that obtained from thought leaders system . will be powerful The internal construction of the Islamic regime and increase the power of its endogenous

This study donewith combination approach and its required Information obtained with A library study documents studyand Analysis style of data was Content analysis atyle.

Keywords: Civilization, Islamic civilization, Islamic and Iran's new Civilization Build, strengthen the internal construction of the system

مقدمه

تمدن اسلامی و تمدن سازی نوین اسلامی از کلید واژه هایی هستند که در سال های اخیر به موازات افزایش تهاجم فرهنگ غربی و اشاعه ی گفتمان نظم نوین جهانی و تمدن جهانی بنا بر ضرورت حصول پیشرفت و توسعه ی همه جانبه و برای جلوگیری از ایجاد سستی و عدم انسجام در ساخت درونی نظام توسط رهبر معظم انقلاب به کار گرفته شده و ریشه های اساسی آن را می توان در اندیشه های امام راحل (ره) مشاهده نمود.

نکته قابل توجه اهمیت تمدن اسلامی و ایده ی تمدن سازی نوین اسلامی در تأثیر بر استحکام ساخت درونی نظام است چراکه مؤلفه های تمدن اسلامی همان مؤلفه هایی هستند که می توانند در جهت استحکام ساخت درونی نظام به کار آمده و بر استحکام ساخت درونی نظام بیفزایند.

اهمیت این تحقیق را می توان در شناسایی تأثیر تمدن سازی نوین اسلامی بر استحکام ساخت درونی نظام دانست زیرا با توجه به تأکید غالب دولت ها و ملت های اسلامی و غیر اسلامی بر تمدن سازی و ادعای مکاتب غیر دینی غرب مبنی بر انحصار فرجام تمدن بشری در تمدن غیر دینی و سکولار غربی و تلاش در جهت نهادینه سازی این نگرش و تبدیل آن به نظریه ای غالب و فراگیر نمی تواند بدون در نظر گرفتن تأثیر تمدن سازی بر استحکام ساخت درونی جوامع مختلف انجام پذیرفته باشد.

در بیان ضرورت پژوهش باید گفت عدم پرداختن نظریه پردازان تمدنی ما، در حوزه های مختلف نظریه پردازی به تأثیر بنیادین تمدن سازی بر استحکام ساخت درونی قدرت و عدم شناسایی مبانی پارادایمی آن در اندیشه های رهبران نظام سبب عدم پیدایش الگوهای نظری مسلط و فراگیر بومی به منظور استفاده در سیاست گذاری و هدف گذاری های مربوط به استحکام ساخت درونی نظام و در نتیجه سبب ناشناخته ماندن این نظریه ی مهم گردیده است.

سؤال پژوهش

سؤال این پژوهش عبارت است از اینکه مؤلفه های مؤثر بر استحکام ساخت درونی نظام در تمدن اسلامی و تمدن نوین اسلامی بر اساس اندیشه های رهبران انقلاب کدامند؟

فرضیه ی پژوهش

تمدن نوین اسلامی از مؤلفه های اساسی تأثیر گذار بر ساخت درونی قدرت نظام به شمار می آید و اندیشه ی تمدن سازی می تواند به استحکام ساخت درونی قدرت نظام بیانجامد.

هدف این پژوهش عبارت است از تبیین تأثیر مؤلفه های تمدن اسلامی و تمدن سازی نوین اسلامی بر استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس نظریات و اندیشه های رهبران انقلاب .

روش تحقیق

این پژوهش به روش ترکیبی (تحلیل محتوا و کتابخانه ای اسنادی) انجام پذیرفته است.

ابزار گردآوری داده ها

ابزارهای گردآوری اطلاعات در این پژوهش فیش و مصاحبه بوده است.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

روش تجزیه و تحلیل داده ها در این پژوهش روش تحلیل محتوا خواهد بود.

مبانی نظری تحقیق

تاکنون تأثیر عناصر متعددی بر ساخت درونی نظام مورد بحث و بررسی قرار گرفته اما تأثیر تمدن اسلامی و تمدن سازی نوین اسلامی بر آن مورد بررسی قرار نگرفته و در این مورد ادبیات قابل توجهی نیز موجود نمی باشد. رهبر معظم انقلاب می فرمایند ما اگر پیشرفت همه جانبه را به معنای تمدن سازی نوین اسلامی بگیریم - بالاخره یک مصداق عینی و خارجی برای پیشرفت با مفهوم اسلامی وجود دارد؛ اینجور بگوییم که هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی است. [۱] بنابراین نظام جمهوری اسلامی، تحقق تمدنی نوین را آرمان و هدف غایی خود می داند و اندیشه ی تمدن سازی می تواند عامل استحکام بخش ساخت درونی قدرت نظام گردیده و مسیر دشوار تمدن سازی را هموار نماید.

ساخت درونی نظام

ساخت درونی قدرت که همان ساخت درونی نظام به شمار می آید در مقام تعریف، چارچوبی را شامل می شود که ظرفیت های فکری، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... نهفته در آن چه در عرصه نظری و چه در عرصه عملکرد، برگرفته از مبانی انقلاب و علل حدوث انقلاب اسلامی است که باید به عنوان علل بقای نظام سیاسی و بالندگی هر چه بیشتر آن ایفای نقش کند. [۲] هر کدام از رویکردهای ساخت درونی و بیرونی قدرت دارای مبانی و پیامدهایی هستند که به مبانی ساخت درونی قدرت اشاره می شود.

مبانی رویکرد به ساخت درونی قدرت

این مبانی عبارتند از:

- افزایش قدرت ملی و توان چانه زنی در دیپلماسی و ایفای نقش تعیین کننده در تحولات منطقه ای و جهانی.
- افزایش مقاومت در برابر هر نوع فشار و باج خواهی فراملی.
- توسعه و پیشرفت.

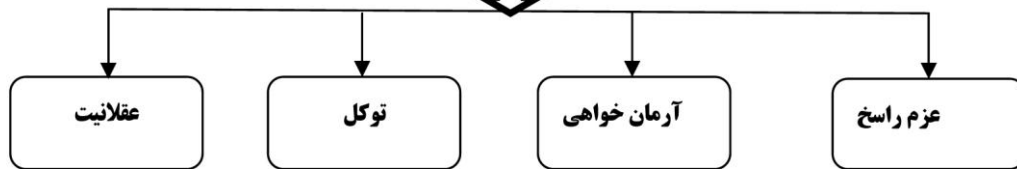
- ضمانت بخشی به روند رشد و پیشرفت کشور با تکاپه منابع و ظرفیت های داخلی.
- حل مسائل اساسی و مشکلات پیش روی کشور.
- تبدیل جمهوری اسلامی ایران به الگویی برای دیگر ملت ها.
- حفظ استقلال و عزت ملی [۳]

جدول ۱: گزیده ای از بیانات مقام معظم رهبری در مورد ساخت درونی قدرت، منبع: محققین، ۱۳۹۴

برخی از مصادیق بیانات رهبر معظم انقلاب مبنی بر توجه به «استحکام ساخت درونی قدرت نظام»	
متن بیانات	تاریخ و عنوان دیدار
عاملی که می تواند کشور شما را در مقابل هر افزون طلبی، هر انحصار طلبی، هر تجاوز، هر ماجراجویی و هر بحران سازی حفظ کند، استحکام ساخت داخلی نظام است.	بیانات در دیدار دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۲/۲۲
عناصر این استحکام، برخی عناصر همیشگی است، برخی هم عناصر فصلی است. آنچه که جزو عناصر همیشگی است، عزم راسخ است؛ ... به سمت آرمان ها حرکت کردن، این عزم راسخ را نیاز دارد. ... هم عزم راسخ مسئولین لازم است، هم عزم راسخ مردم لازم است. اما آنچه که فصلی است - آنچه که در حال حاضر برای کشور اولویت دارد - به نظر من مسئله ای اقتصاد و مسئله ای علم است.	بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۲/۴/۳۰
ساخت اقتدار درونی ملت که در درجه ای اول با ایمان صحیح و راسخ و با اتحاد آحاد مردم و با عمل درست مسئولین کشور و با همراهی مسئولان و آحاد مردم و با توکل به خدای متعال انجام خواهد گرفت؛ یعنی به کار گرفتن عقل و معنویت و توکل و حرکت و عمل؛ بلاشک در اوضاع منطقه هم اثر می گذارد، کما اینکه تا حالا هم اثر گذاشته است.	بیانات در دیدار کارگزاران حج و عمره، ۲۰/۰۶/۱۳۹۲
ما گفته ایم «علم» بایستی رشد پیدا کند؛ ما گفته ایم «تولید داخلی» بایستی اساس کار باشد؛ «وقتی کشوری با تکیه ای به استعداد های درونی، با تکیه ای به ابتکار نیروی انسانی خود، با تکیه ای به علم و دانش خود، با تکیه ای به ایمان خود و با اتحاد حرکت می کند، قطعاً به نتایج مطلوب خواهد رسید. چنانچه تنبلی و کوتاهی و خودخواهی و دنیاپرستی و دل دادن به این ظواهر، چشم ما را یک قدری پُر کند، ساقط کند ما را، در درون خودمان ریزش - چه ریزش شخصی در درون، چه ریزش اجتماعی - پیدا نکنیم، البته دیر تر به دست خواهد آمد؛ اما بدون تردید به دست خواهد آمد و این به برکت مجاهدت ها و فداکاری ها است	بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۲۶/۰۶/۱۳۹۲
آنچه برای نظام جمهوری اسلامی حائز اهمیت است، استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی است، استحکام درونی ملت ایران است.	مراسم تحلیف دانشجویان دانشگاه های افسری ارتش، ۱۳/۰۷/۱۳۹۲

از تحلیل محتوای بیانات رهبر معظم انقلاب در مورد عوامل استحکام بخش ساخت درونی قدرت که گزیده ای از آن ذکر گردید این نتایج حاصل می گردد که معظم له موارد ذیل را (نمودار شماره ۱) از مؤلفه های بنیادین ساخت درونی قدرت دانسته اند.

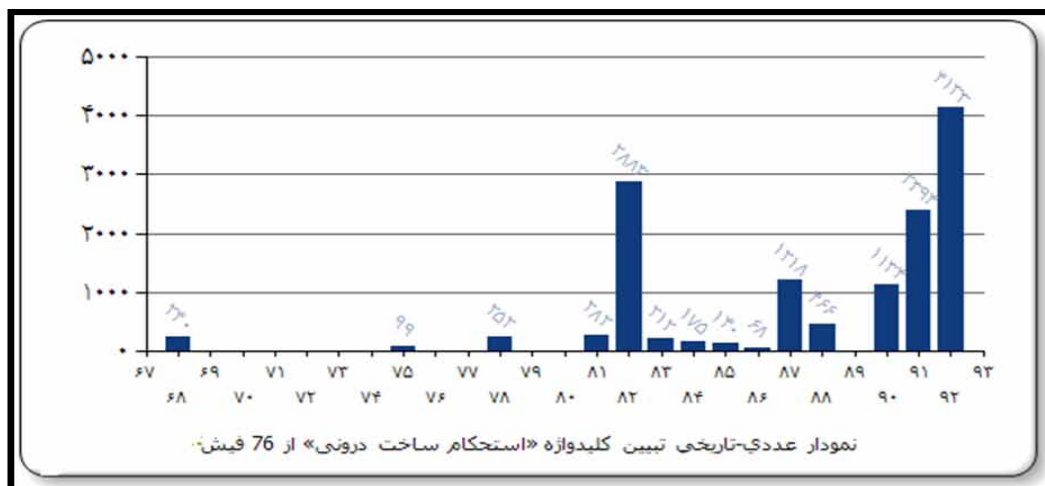
مؤلفه های استحکام ساخت درونی قدرت در اندیشه ی رهبر معظم انقلاب

نمودار ۱: نمودار مؤلفه های استحکام ساخت درونی در بیانات رهبر معظم انقلاب، منبع: محققین، ۱۳۹۴

از آنجا که فراوانی کاربرد واژه ها توسط رهبران سیاسی که تعیین کننده دکترین نظام خود به شمار می آیند نشان گر ارزش آن واژه یا واژگان در حوزه سیاستگذاری و ارزش آن در چشم انداز توسعه ی هر کشور با رویکرد توسعه ی همه جانبه به شمار می آید و با عنایت به اینکه رهبر معظم انقلاب تعیین کننده دکترین نظام جمهوری اسلامی به شمار می آیند؛ می توان فراوانی کاربرد این واژه را با مؤلفه های ذکر شده، در گفتمان ایشان مؤید اهمیت تحقق استحکام ساخت درونی قدرت نظام ارزیابی نمود که در مواجهه ی نظام با شرایط دشوار داخلی و بین المللی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

بر اساس نمودار زیر (نمودار شماره ۲) استحکام ساخت درونی قدرت از سال ۱۳۶۸ که همان آغازین سال رهبری ایشان به شمار می آید تا کنون سیر صعودی داشته، که نشان گر دقت نظر ایشان در برنامه ریزی و راهبرد نویسی برای فائق آمدن بر بحران های بین المللی دشمن ساخته برای نظام جمهوری اسلامی ایران تا کنون می باشد.

نمودار ۲: نمودار عددی، تاریخی کاربرد کلید واژه استحکام ساخت درونی در بیانات رهبر معظم انقلاب، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری

پس از تعریف ساخت درونی قدرت و برشمردن مبانی ومؤلفه های آن اکنون باید به تعریف تمدن اسلامی و ویژگی های تمدن نوین اسلامی پرداخته شود.

تمدن اسلامی

تمدن اسلامی یا آنچه بعضی به اشتباه تمدن عرب می نامند نامی است که به تمدن شرق هم زمان با قرون وسطی اطلاق می شود. تمدن اسلامی تمدن یک ملت یا نژاد خاص نیست بلکه مقصود، تمدن ملت های اسلامی است که عرب ها، ایرانیان، ترک ها و دیگران را شامل می شود [۴] که به وسیله ی دین رسمی یعنی اسلام و زبان علمی و ادبی یعنی عربی با یکدیگر متحد شدند [۵]

این تمدن، تمدن ملت هایی است که به وسیله ی دین رسمی یعنی اسلام و زبان علمی و ادبی یعنی عربی با یکدیگر متحد شدند. این تمدن با هنر ایرانی، رومی و سایر جوامع ترکیب گردید و تمدنی به نام تمدن اسلامی به وجود آورد. [۶]

براین اساس تمدن اسلامی میراث مشترک مردم و ملت هایی است که روزگاری اسلام در سرزمین آنها نفوذ کرد و در ساخت و شکوفایی آن ایفای نقش کردند. به این ترتیب، تمدن اسلامی نه به نژاد خاصی تعلق دارد و نه تمدنی ملی است که به مردم خاصی تعلق داشته باشد، بلکه همه گروه های نژادی و قومی را که در پیدایش، رونق و طراوت و گسترش آن نقش داشته اند، در برمی گیرد. [۷]

به عقیده توین بی تمدن اسلامی محصول ترکیب دو جامعه ی متمایز یعنی جامعه ی ایرانی و جامعه ی عرب می باشد، ولی درست تر آن است که بگوییم تمدن اسلامی تمدن شرق قرون وسطی بوده و نام گذاری چنین تمدنی به «تمدن اسلامی» بدین لحاظ است که وجه غالب کسانی که به آفرینش این تمدن همت گماشتند مسلمانان بودند؛ اقوام، ملیت ها و نژادهای مختلفی که وجه مشترک آن ها را اعتقادات و اندیشه های اسلامی تشکیل داده است. [۸]

هنری لوکاس در تعریف تمدن اسلامی می گوید: بعد از اسلام آوردن بسیاری از اقوام غیر عرب و در آمیختن آنها با عرب ها قوم تازه ای به وجود آمد که قرآن کتاب اصلی آنان بود در نتیجه جهان اسلام آمیزه ای از اقوام گوناگون بود که قرآن و زبان عربی عامل یگانگی آنها گردید که به این تمدن، تمدن اسلامی می گفتند. [۹]

باتوجه به دیدگاه های ارائه شده می توان گفت: تمدن اسلامی تمدنی است که در محیط اسلامی و گستره ی ژئوپلیتیک جهان اسلام در طول تاریخ شکل گرفت و بن مایه ی اصلی آن را اسلام و اندیشه های برآمده از وحی شکل می داد و عناصر نژادی فراوانی که برخی از آنان غیر مسلمان بودند در شکل گیری آن کوشیدند.

اما پس از شکل گیری و پیروزی انقلاب اسلامی ایران ایده ی تمدن اسلامی در اندیشه ی رهبران نظام با تعریفی جدید نمایان گشت که درگفتمان و اندیشه ی مقام معظم رهبری به بلوغ و تکامل رسید و مفهومی نوین به نام تمدن سازی نوین اسلامی به وجود آمد این مفهوم نوین در منظومه ی فکری ایشان به دلیل هژمونی و فراگیری تمدن غربی تقویت گردید و به اندیشه ی غالب تبدیل گشت .

اصول و ارکان تمدن اسلامی

تحقق ایده ی جهانی شدن اسلام و شکل گیری تمدن اسلامی ایرانی به عنوان آرمانی که بتواند به استحکام ساخت درونی قدرت نظام وامت اسلامی بیانجامد مستلزم شکل گیری و قوام آن بر پایه ی مبانی فکری و فلسفی و منوط به ارکان و ساختاری مناسب است که می توان آنرا از اصول نیل به تمدن اسلامی ایرانی به شمار آورد و برخی از آنها عبارتند از:

الف - خداشناسی

ب- خلیفه اللهی انسان

ج- انسان شناسی

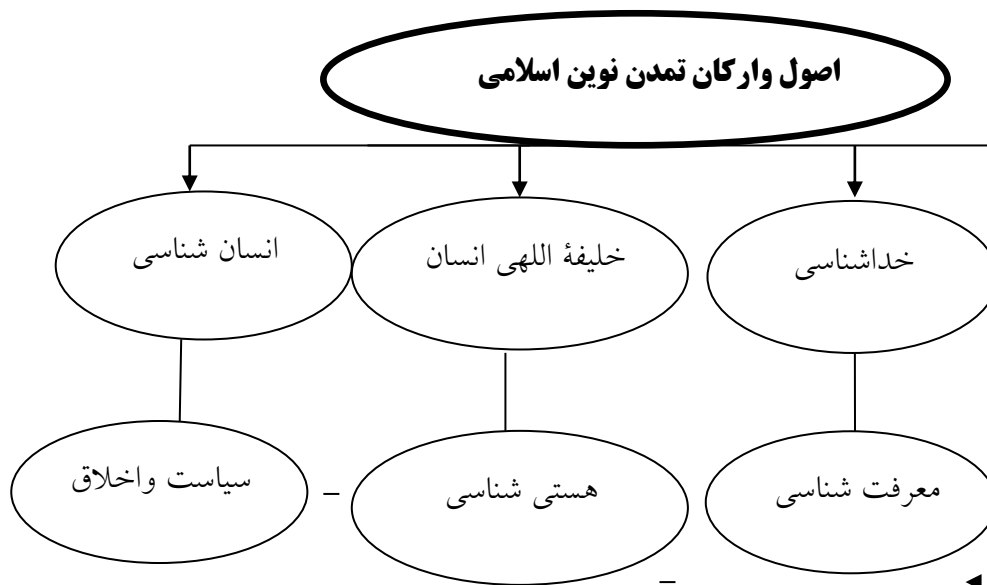
د- هستی شناسی

وجه اشتراک تفکر اسلامی و نگرش هستی شناختی در تمدن ایرانی سه عنصر حق مداری، هدفمندی و نظام احسن است. این اندیشه که جهان، بیهوده آفریده نشده و براساس حق است، در تمدن اسلامی مفهومی بنیادین است. نتیجه ی چنین دیدگاهی، علاوه بر اثبات بیهوده نبودن انسان، او را از پوچ گرای نجات داده و سنگ بنای تعهدپذیری است. از سویی، نظام فعلی عالم خلقت، بهترین نظام قابل تصورات است [۱۰]

ه- سیاست و اخلاق (عقل عملی)

و- معرفت شناسی: (عقل نظری) علم و دانش در تمدن اسلامی ایرانی اهمیت خاصی دارد. خردورزی نزد مسلمانان از

برترین فضایل محسوب می شده و از سویی نهاد معرفت نیز پیوسته با نهاد دین در آمیخته است [۱۱]

نمودار ۳: نمودار اصول و ارکان تمدن نوین اسلامی، منبع: محققین، ۱۳۹۴

عناصر تمدن نوین اسلامی

اگر از اندیشه و نظریه ی دست یابی به تمدن نوین اسلامی سخن گفته می شود که باید به استحکام ساخت درونی نظام منتهی گردد؛ توجه به عناصر تشکیل دهنده این تمدن از ضرورت های بحث به شمار می آید اینک به برخی عناصر تمدن اسلامی ایرانی مبتنی بر عناصر تمدن ساز اسلام پرداخته می شود.

۱. عقل گرایی

۲. عدالت گرایی

در دین مبین اسلام، عدالت چنان اهمیتی دارد که پیامبر اکرم (ص) در تعظیم عدالت می فرماید: عدالت میزان و ترازوی خداوند در زمین است، هر که آن را دریابد به بهشت رود و هر که آن را رها سازد به دوزخ افتد. [۱۲]

۳. علم گرایی

۴. جامع گرایی

مهم ترین مشکل تمدن کنونی غرب نگاه تک ساحتی آن به انسان است که آن را به ورطه ی سقوط سوق داده است. اضمحلال مارکسیسم که خود بخشی از تمدن غرب به شمار می آید، محصول همین نگاه تک ساحتی به انسان بود. [۱۳] همین عامل در لیبرالیسم نیز به گونه ای دیگر وجود دارد و آثار مخرب آن امروزه کاملاً نمایان شده است.

اما در اندیشه ی اسلامی انسان صرفاً موجود طبیعی نیست. انسان از سویی مسئول رفتار خود و پیامدهای آن است و با این ویژگی سعادت و شقاوت دنیوی و اخروی خود را پی ریزی می کند و از سوی دیگر، می تواند به موجودی ابدی و زوال ناپذیر تبدیل گردد، این نگاه به انسان نیز فرهنگ و تمدن خاصی را نتیجه می دهد که همان تمدن اسلامی است.

۵. جهان گرایی

اسلام مروج جهان وطنی است. یکی از طرح ها و آرمان های بزرگ اسلام این بود که مجموعه بشریت را زیر پرچم حکومت واحدی به نام «حکومت اسلامی» گرد آورد. [۱۴]

۶. آسان گیری

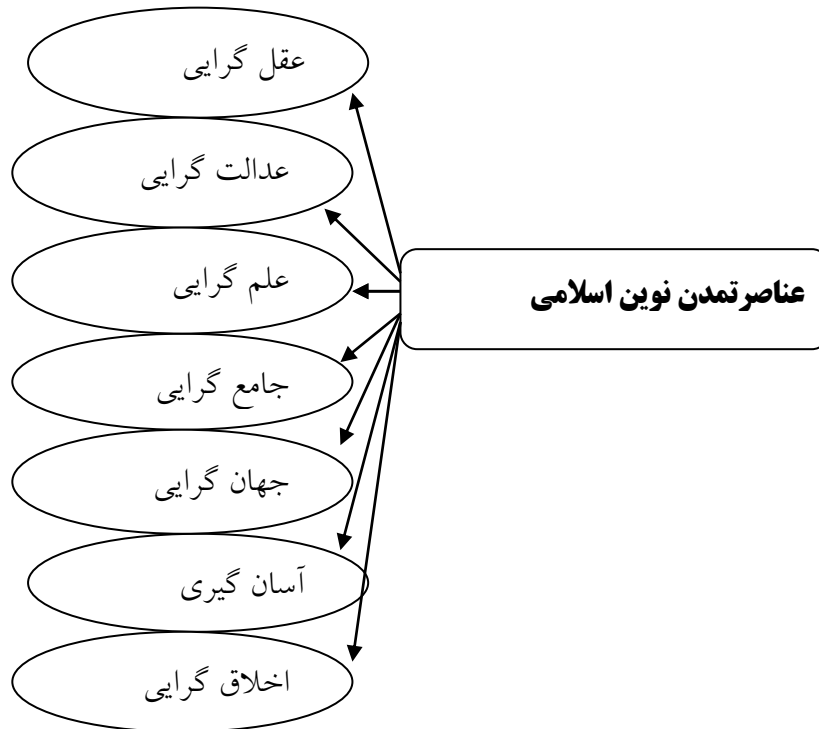
اسلام با وجود آنکه دغدغه ی سعادت تمام بشریت را در سر می پروراند، اما به گونه ای سخن می گوید که هر انسانی با هر درجه از معلومات می تواند با آن ارتباط برقرار کند و انس بگیرد. امتیاز اسلام در آن است که این دستورات را به اندازه ای ساده و طبیعی بیان کرده که همه کس به خوبی می تواند آن را درک کرده و به کار بندد. [۱۵]

و به همین خاطر است که ملت های زیادی از مسیحیان را می بینیم دین اسلام را می پذیرند و آن را بر عیسویت ترجیح می دهند؛ مانند مصریان که در زمان امپراتوران قسطنطنیه مسیحی بودند و به محض آشناسدن با اصول اسلام یک باره مسلمان شدند. و به همین سبب است که هر ملتی مسلمان شد دوباره زیر بار دین نصرانیت نخواهد رفت، خواه پیروز شوند یا شکست بخورند. [۱۶]

۷. اخلاق گرایی

اسلام ضمن آنکه کاملاً عقلانی است اصولاً مروج ملکات اخلاقی نیز بوده است. پیامبر (ص) فلسفه بعثتش را اتمام مکارم

اخلاق معرفی کرده است. پیامبر اکرم (ص) فراتر از عدالت، اهل رأفت و رحمت بوده است. ایشان به قدری دلسوز و غم خوار مردم بود که قرآن کریم در چندین آیه به آن تصریح فرموده است؛ از جمله خداوند در سوره توبه آیه ی ۱۲۷ می‌فرماید: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ.» [۱۷]

نمودار ۴: نمودار عناصر تمدن نوین اسلامی، منبع: محققین، ۱۳۹۴

الزامات تمدن سازی نوین اسلامی

تعالیم اسلامی همواره دو هدف اساسی را پی گیری می‌کند، هدف اول انسان سازی و هدف دوم تمدن سازی است که آن هم فضای رشد و تعالی انسان کامل را تأمین می‌کند. به تعبیر آیت ا... جوادی آملی «مهم ترین هدفی که حکومت اسلامی به همراه دارد... دو چیز است: اول انسان ها را به سوی خلیفه الله شدن راهنمایی و مقدمات سیر و سلوک آن را فراهم کردن، دوم کشور اسلامی را مدینه ی فاضله ساختن.»

هدف اول حفظ صبغه ی الهی و دینی در تمام فرآیندهای ناظر به انسان سازی و تمدن سازی است که خروجی آن انسان‌های الهی و جامعه ی الهی است

هدف دوم از تبیین الزامات نرم افزاری و فرهنگی، ناظر به پیاده سازی و تحقق عینی تمدن اسلامی است؛ به این معنا که باید تمام فرآیندهای لازم برای تحقق فرهنگ و تمدن اسلامی تبیین و طراحی گردیده، حلقه های لازم برای اجرای طرح تمدن سازی دینی بر اساس محاسبات و مهندسی الهی تکمیل شوند. در این باره می‌توان به نکات زیر توجه نمود :

۱- توجه به علوم و معارف قرآنی: مواد اولیه تمدن سازی دینی مفاهیم، علوم و معارف قرآنی اند، و قرآن کریم نیاز به مفسر

دارد و معصومین (ع) مفسران قرآنند؛ به تعبیر رسول مکرم اسلام (ص) «هر که طالب علم پیشینیان و آیندگان از اول تا آخر دنیاست در قرآن کند و کاو کند».[۱۸]

۲- تلاش مجدانه با اعتقاد راسخ: این ویژگی موجب شد تا در صدر اسلام تمدنی پایه گذاری نمایند که پایه و اساس تمدن‌های بعدی گردد.

۳- رعایت ارزش‌های اخلاقی در بعد علمی و عملی: در این خصوص مسلمانان بر این باورند که:

الف) نسلی مدیون نسل قبلی است، بدون این که بعضی لغزش‌ها و اشتباهات پیشینیان چیزی از ارزش آن بکاهد.

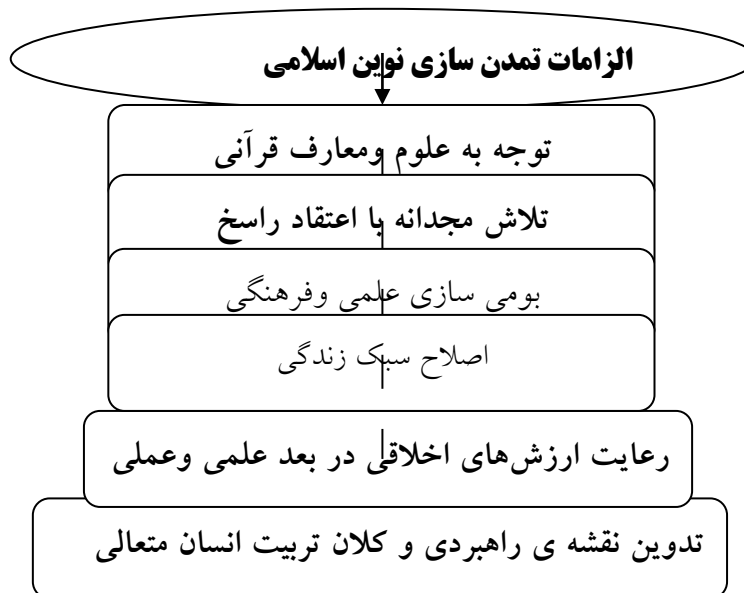
ب) برای تجدیدنظر در گفته‌های پیشینیان هیچ مانعی وجود ندارد، به شرط این که در ردّ و ایراد زیاده روی و اشکال تراشی نشود.

ج) به عقیده‌ی دانشمندان اسلامی، هیچ دانشمندی به هر مرتبه‌ای که از دانش رسیده باشد، از لغزش و خطا مبرا نیست.[۱۹]

۴- بومی سازی علمی و فرهنگی: گرچه مسلمانان دانش را گمشده‌ی خود می‌دانند که می‌بایست در دست هر کسی هست آن را فرا بگیرند، ولی به تقلید و اقتباس اکتفا نکرده و آن را با محک اصول هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و معرفتی و روشی خود سنجیده، بازسازی کرده و رنگ بومی بدان می‌دادند.[۲۰]

۵- لازم است با تدوین الگوی توسعه‌ی اسلامی نقشه‌ی راهبردی و کلان تربیت انسان متعالی و ایجاد تمدن نوین اسلامی طراحی شود و مبتنی بر آن، برنامه‌ی بخش‌های مختلف زندگی تدوین و مرحله به مرحله اجرایی گردد. با وجود یک نقشه کلی تکلیف تمام بخش‌های زیرمجموعه نیز به راحتی تعیین خواهد شد.[۲۱]

۶- اصلاح سبک زندگی به عنوان بعدنرم افزاری تمدن نوین اسلامی

نمودار ۵: نمودار الزامات تمدن نوین اسلامی، منبع: محققین، ۱۳۹۴

ویژگی های تمدن نوین اسلامی

اصولا تمدن نوین اسلامی در جای خود و به عنوان تمدنی که داعیه ی جهان گیر شدن دارد دارای ویژگی هایی است که آن را از سایر تمدن های بشری تاکنون و تمدن هایی که برخی از ایدئولوژی ها در صدد بنیان گذاری آن هستند و غالباً بر مدار انسان و جهان مادی طراحی گردیده و برای انسان غایت شایسته ای را متصور نمی باشد؛ متمایز می نماید و از عوامل پیش راننده این تمدن بزرگ به شمار می آید برخی از این ویژگی ها عبارتند از:

• ایجاد خود باوری و اعتماد به نفس در جامعه

اعتماد و اتکا به نفس در عرصه ی تلاش علمی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، ترسیم کننده خط و جهت اصلی است. از مهم ترین لوازم نوسازی تمدن اسلامی عوامل روانی است. تمدن اسلامی اگر بخواهد اوج گیرد باید به خود باوری برسد. به بیان دیگر، مسلمانان باید باور کنند که توسعه یافتگی و عقب ماندگی، ذاتی نیست و می توان آن را تغییر داد و باید این کار را کرد. تقدیس کاذب تاریخ گذشته و دل خوش کردن به آن، خود مخالف حرکت اسلام است و چاره ای برای درمان درد فرهنگ و تمدن اسلامی نیست. [۲۱] و به ایجاد تمدن نوین اسلامی ایرانی کمکی نخواهد نمود. [۲۲]

• توجه به دین، مبنای قرارداد و کشف تلفیق علم و وحی

علاوه بر آنچه ذکر گردید امروزه تمدن نوین اسلامی در صورتی فعلیت می یابد که دانشمندان افزون بر علم و دانایی، به دین و ایمان مذهبی به عنوان دو بال تمدن اسلامی متکی بوده و مسلمانان اندیشمند، تلفیق میان علم و وحی را کشف کنند و آن را با گذشت زمان، از طریق مدل سازی های متعدد، اصلاح نمایند. [۲۳]

از مهم ترین اقدامات در این زمینه، تغییر ساختار آموزش در جوامع اسلامی است که گام نخست آن تغییر رویکرد به علم و جهان شناسی است؛ احیای جهان شناسی سنتی مستلزم جدایی و یا غفلت از روش های تجربی و ابزارهای نوین پژوهش نیست. چنین ابزارهایی در زمینه مطالعات کمی طبیعت، کارآیی خود را نشان داده اند، اما در نگرش تازه نسبت به واقعیت و دانش باید دگرگونی هایی بنیادین روی دهد. [۲۴]

• جامعه سازی

پژوهش گران تاریخ غالباً بر این نظرند که اجتماع بشری بر اثر عقاید مذهبی پدید آمده است: از تحقیق در قدیمی ترین عقاید پیشینیان مسلم شده است که مذهب ایشان در بدو امر مبتنی بر پرستش نیاکان بوده و ایجاد خانواده و وضع قوانین اولیه نتیجه ی همین مذهب بوده است. [۲۵]

برای نمونه می توان به کنت و. فلنری - Kent.v. Flannery و رابرت درنان - Robert Drennan - اشاره کرد که از عنصر دین در تشکیل جامعه های نخستین گفته اند دین و آداب و شعائر برای تشکیل نخستین مجموعه جوامع پیش از کریستف کلمب نظیر تمدن اولمک - Olmec - در مکزیک نقش حیاتی داشته است. [۲۶]

به مدت چند دهه محققانی که مشرب تاریخی یا مردم شناسانه داشته اند از جمله میرچا الیاده و پاول ویتلی چنین بحث کرده اند که مراکز مربوط به آیین ها و شعائر هسته ی اصلی شهرهای اولیه بوده است. [۲۷]

- پایه گذاری قانون

- توجه به جایگاه علم و تولید آن

به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین عوامل در ساخت تمدن، موضوع «علم» است. بدون تردید تمدن‌ها برای «تأسیس» و «تداوم» خود نیازمند توجه ویژه به کسب علم و معرفت‌اند. در طول تاریخ حیات اجتماعی سیاسی بشر، تمدنی را نمی‌توان یافت که بدون توجه به علم توانسته باشد مؤلفه‌های گوناگون تمدنی خود را پایه‌ریزی کند. برای اثبات این موضوع، می‌توان نیم‌نگاهی به تمدن اسلامی و عوامل شکوفایی آن در «عصر طلایی» داشت. اندیشمندان و تاریخ‌نگاران معتقدند اساساً یکی از دلایل شتاب و سرعت بالای پیشرفت تمدن اسلامی در «عصر طلایی»، توجه ویژه‌ی مسلمانان به مقوله‌ی «علم» بوده است. [۲۸]

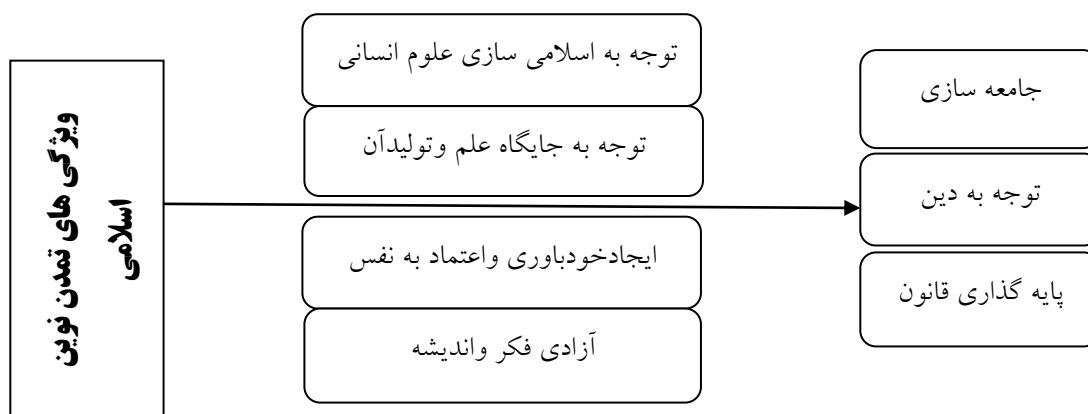
• **توجه ویژه به نقش و کارکرد علوم انسانی و اسلامی سازی آن**

نکته دیگر، توجه به علوم انسانی است. با آغاز بیداری اسلامی، بسیاری از فرهیختگان و اندیشمندان جهان اسلام تنها راه پیشرفت و تعالی را توجه به علوم تجربی و رشد در این علوم انگاشته و از علوم انسانی غفلت ورزیدند (خیری، همان) این امر، سبب افول بیش از پیش علوم انسانی در جوامع اسلامی شد و برآیند خوشایندی برای مسلمانان در پی نداشت. دانشمندان و صاحب‌نظران مسلمان، به ویژه در ایران اسلامی که داعیه‌ی ایجاد تمدن نوین اسلامی را دارد وظیفه دارند این رویکرد را تغییر دهند و بار دیگر بذری توجه به علوم انسانی را در جوامع اسلامی بیفشانند.

• **آزادی فکر و اندیشه**

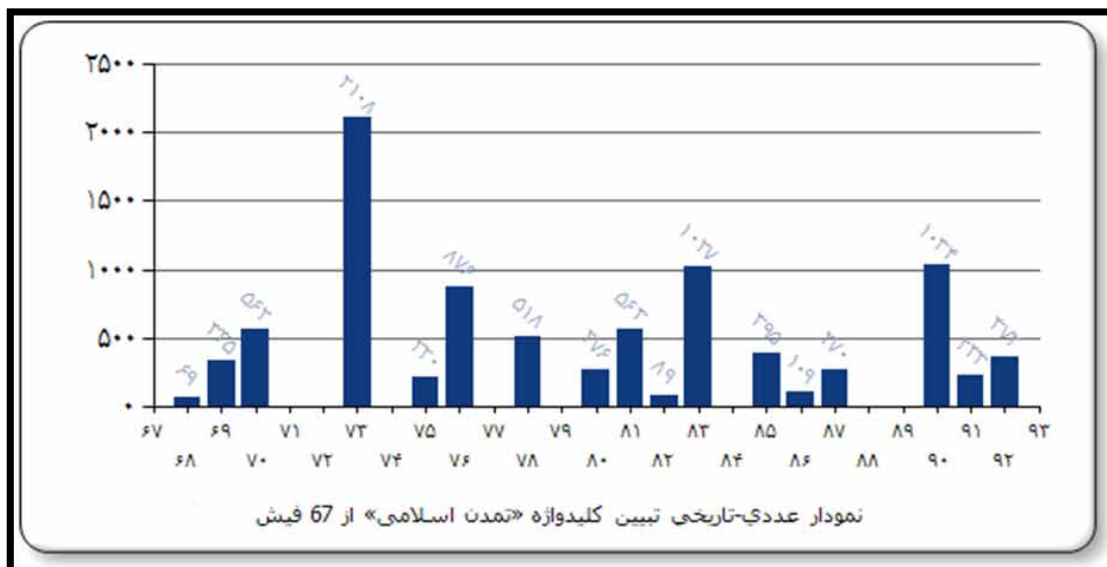
برای ایجاد تمدن نوین اسلامی باید فضایی فراهم آید که نویسندگان و متفکران، اندیشه‌های انتقادی خود را طرح کرده، نظریه‌های خود را ابراز نموده و گروهی از دانشمندان و نخبگان فن نیز در پی پاسخ این انتقادات برآمده و آنها را نقد و بررسی کنند.

اقبال لاهوری معتقد است تنها راهی که در برابر ما باز است این است که قشر سختی که اسلام را پوشانیده و نظر پویا و بالنده‌ی آن را نسبت به زندگی متوقف ساخته است، از روی آن برداریم و از نو حقایق اصلی آزادی و برابری و مسئولیت مشترک را اکتشاف کنیم. [۲۹]

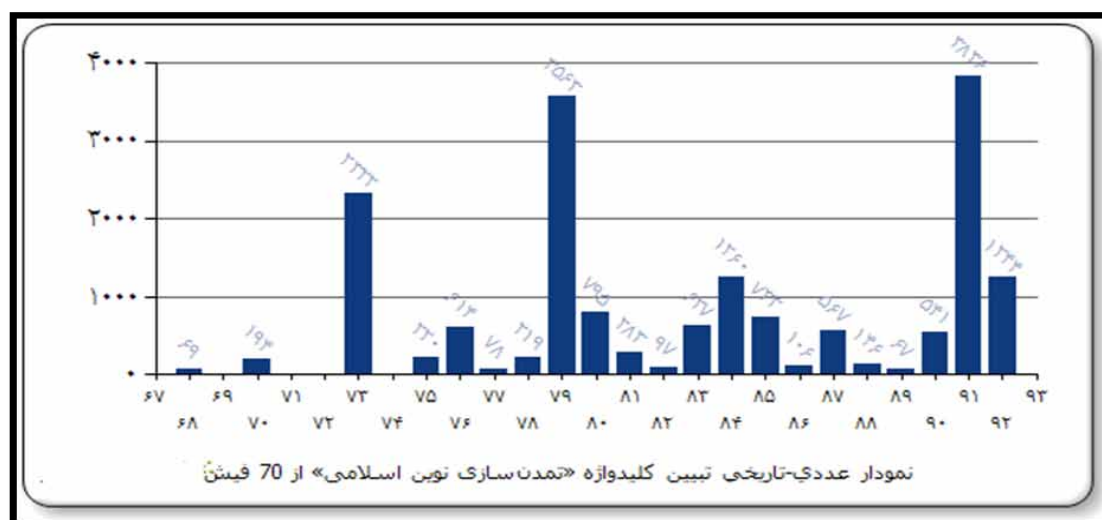
نمودار ۶: نمودار ویژگی‌های تمدن نوین اسلامی، منبع، محققین، ۱۳۹۴

در تحلیل محتوای بیانات رهبر معظم انقلاب در مورد تمدن نوین اسلامی نمودار زیر (نمودار ۶) نمودار عددی - تاریخی تبیین کلید واژه تمدن اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری است که نشان گر اهمیت و تأثیر کلید واژه مذکور در استحکام ساخت درونی نظام می باشد.

نمودار ۷: نمودار عددی تاریخی تبیین کلید واژه تمدن اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری)

همچنین نمودار زیر (نمودار ۸) نمودار عددی تاریخی کاربرد کلید واژه تمدن سازی نوین اسلامی است که مؤید تأثیر آن بر استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران می باشد.

نمودار ۸: نمودار عددی، تاریخی تبیین کلید واژه تمدن سازی نوین اسلامی در بیانات رهبر معظم انقلاب، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری

همانگونه که از تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری استنباط می گردد فراوانی کاربرد کلیدواژه های تمدن اسلامی و تمدن سازی نوین اسلامی در بیانات ایشان نشانگر اهمیت این مقوله در منظومه فکری ایشان و تأثیر آن در استحکام ساخت درونی قدرت نظام به شمار می آید.

نتیجه گیری

چنانچه ماندگاری و جهان شمول شدن تمدن اسلامی ایرانی به عنوان یکی از اهداف بنیادین نظام جمهوری اسلامی در نظر گرفته شود باید دانست که این امر نیازمند اتکاب به قدرتی فراگیر و درون زاست که این مهم در نظامی که در آن نگاه ها معطوف به ساخت بیرونی قدرت باشد محقق نخواهد گردید بنابراین در گام نخست باید اندیشه ی تمدن سازی و ویژگی ها و مؤلفه های آن برای ایجاد استحکام ساخت درونی قدرت به کار گرفته شده در جامعه نهادینه گردد.

بررسی و تحلیل محتوای بیانات رهبر معظم انقلاب و دانش صریح و ضمنی موجود نشان گرو وجود مؤلفه ها و ویژگی های مشترک تمدن سازی و استحکام ساخت درونی قدرت به عنوان دو محور مکمل در تحقق آرمان های نظام جمهوری اسلامی ایران به شمار می آید.

اصولاً نظامی که اتکا به ساخت درونی قدرت و به عبارت بهتر قدرت درون زای (تولید علم، استعداد بومی، معنویت، اخلاق و...) خود نداشته نباشد نمی تواند داعیه ی تمدن سازی داشته باشد؛ چراکه در دنیای پرتنازع کنونی که مکاتب مادی و غیر مادی در صدد جهان گیر نمودن تمدن های خود هستند نظامی که خارج از چرخه و فرآیند ذکر شده گام در این مسیر بگذارد موفق نخواهد بود.

منابع

۱. مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳
۲. سلگی، محسن (۱۳۹۳/۲/۲۳) لزوم توجه مضاعف دولت به ظرفیت درونی، سایت جهان نیوز.
۳. سلگی، محسن (۱۳۹۳/۲/۲۳) لزوم توجه مضاعف دولت به ظرفیت درونی، سایت جهان نیوز.
۴. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، (۱۳۷۳) مجموعه ی مقالات اولین کنفرانس بین المللی فرهنگ و تمدن اسلامی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین المللی، ص ۱۹۱
۵. بارتولد، و. و (۱۳۳۷) بررسی مختصر فرهنگ و تمدن اسلامی، جلد اول، ترجمه علی اکبر دیانت، جاول، تبریز، ابنسینا، ص ۶۵
۶. تاج بخش، احمد (۱۳۸۱) تاریخ تمدن و فرهنگ ایران از اسلام تا صفویه، جلد اول، شیراز، نوید شیراز، ص ۹۹
۷. زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۷۶) کارنامه اسلام، تهران، امیر کبیر، ص ۳۱
۸. یعقوبی، عبدالرسول (شهریور ۱۳۸۷) تعامل تمدن اسلام و غرب، فصلنامه معرفت، شماره ۴۵
۹. لوکاس، هنری استیون (۱۳۸۷) تاریخ تمدن، عبدالحسین آذرنگ، تهران، سخن، ص ۲۸
- ۱۰- مطهری، مرتضی (بی تا) جامعه و تاریخ، تهران، صدرا، ص ۳۷
۱۰. خرمشاد، محمد باقر و آدمی، علی (۱۳۸۸)، انقلاب اسلامی، انقلاب تمدن ساز؛ دانشگاه ایرانی، دانشگاه تمدن ساز،

۱۱. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره دوم، شماره ۶، صص ۱۶۱-۱۸۸
۱۲. شهیدی، سیدجعفر شهیدی (۱۳۷۲)، نهج البلاغه، چاپ چهارم، تهران، انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، خطبه ۹۳
۱۳. مارکوزه، هربرت، (۱۳۶۲) انسان تک‌ساحتی، ترجمه محسن مؤیدی، تهران، امیر کبیر، ص ۶۸
۱۴. سبحانی، جعفر، (۱۳۸۰) درس‌زمین تبوک، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ترجمه محمدرضا عطایی، جلد ۱، مشهد، آستان قدس رضوی
۱۵. لوبون، گوستاو (۱۳۵۸) تمدن اسلام و عرب، ترجمه سیدهاشم حسینی، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، ص ۱۴۱
۱۶. لوبون، گوستاو (۱۳۵۸) تمدن اسلام و عرب، ترجمه سیدهاشم حسینی، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، ص ۱۴۱
۱۷. وحیدی منش، حمزه (اسفند ماه ۱۳۸۶) عناصر تمدن‌ساز دین اسلام، معرفت، شماره ۱۲۳
۱۸. خیری، حسن (۱۳۹۱) رویکرد فرآیندی اسلام در تمدن‌سازی، مجموعه مقالات جشنواره شیخ طوسی، تمدن‌نویان اسلامی، قم، جامعه المصطفی العالمیه
۱۹. ۱۹- سزگین، فؤاد (۱۳۷۱) گفتارهایی پیرامون تاریخ علوم عربی و اسلامی، ترجمه، محمدرضا عطایی، جلد ۱، مشهد، آستان قدس رضوی، ص ۳۷
۲۰. یعقوبی، عبدالرسول (شهریور ۱۳۸۷) تعامل تمدن اسلام و غرب، فصلنامه معرفت، شماره ۴۵
۲۱. اقبال لاهوری، محمد (بی تا) احیای فکری در اسلام، ترجمه احمد آرام، تهران، کانون نشر و پژوهش‌های اسلامی، ص ۱۷۳
۲۲. زمانی محبوب (بهار ۱۳۹۰) حبیب، نوسازی تمدن اسلامی، فصلنامه تاریخ در آینه پژوهش، شماره ۲۹
۲۳. سریع القلم، محمود (تابستان ۱۳۷۱) قواعد تمدن‌سازی و آینده تمدن‌سازی، نامه فرهنگ، سال دوم، شماره ۴
۲۴. بکار، عثمان (۱۳۸۸) تاریخ و فلسفه علوم اسلامی، مترجم محمدرضا مصباحی، مشهد، نشر آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ص ۸۵
۲۵. دوکولانژ، وستل (بی تا) تمدن قدیم فوستل، ترجمه نصرالله فلسفی، تهران، مؤسسه کتاب کیهان، ص ۱۱۸
۲۶. الیاده، میرچا (۱۳۷۲) دین پژوهی، ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی، جلد ۱، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ص ۲۷۲-۲۷۳
۲۷. الیاده، میرچا (۱۳۷۲) دین پژوهی، ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی، جلد ۱، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ص ۲۷۲-۲۷۳
۲۸. پورغلامی، محمد (۱۳۹۲/۷/۱۴) جایگاه کلیدی علم در تمدن‌سازی، پایگاه تحلیلی، خبری بولتن نیوز
۲۹. اقبال لاهوری، محمد (بی تا) احیای فکری در اسلام، ترجمه احمد آرام، تهران، کانون نشر و پژوهش‌های اسلامی
۳۰. ص ۱۷۳